

Kazimierz J. Pawelec

Glosa do postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 22 września 2016 r., sygn. V KK 221/16^{*)},

w sprawie traktowania skutków wypadku jako czynnika wpływającego na wymiar kary

Streszczenie

Jest to glosa aprobująca postanowienie Sądu Najwyższego, którego teza brzmi: „Skoro znamieniem przestępstwa z art. 177 § 2 k.k. jest śmierć innej osoby albo ciężki uszczerbek na jej zdrowiu, to dopuszczalne jest akcentowanie, jako okoliczności wpływającej na zaostrzenie kary, iż następstwem wypadku była śmierć dwóch osób”.

Glosowane postanowienie dotyczy karania sprawców wypadków drogowych, z zaznaczeniem, że skutki wypadku mają istotne znaczenie dla wymiaru kary. Autor podkreśla, że spiętrzenie okoliczności obciążających stanowi okoliczność uzasadniającą wymierzenie surowej kary jak też środka karnego zakazu prowadzenia pojazdów, z tym jednak, że wszelki schematyzm nie jest tu dopuszczalny. Zdaniem autora, wymierzając sprawcy wypadku karę i środek karny zakazu prowadzenia pojazdów, sąd powinien brać pod uwagę wszystkie okoliczności sprawy, a krytycznie odnosić się do tzw. prewencji generalnej, której skuteczność jest wątpliwa. Zwraca uwagę, że ustawodawca niewiele uwagi poświęcił spowodowanemu przez sprawcę niebezpieczeństwu, które poprzedzało wypadek.

Słowa kluczowe

Zasady bezpieczeństwa, okoliczności łagodzące i obciążające, prewencja indywidualna i ogólna, nietrzeźwość, stan po użyciu środka odurzającego, ucieczka z miejsca wypadku, kary zasadnicze, środki karne, środki kompensacyjne.

* * *

Teza wyroku

„Skoro znamieniem przestępstwa z art. 177 § 2 k.k. jest śmierć innej osoby albo ciężki uszczerbek na jej zdrowiu, to dopuszczalne jest akcentowanie, jako okoliczności wpływającej na zaostrzenie kary, iż następstwem wypadku była śmierć dwóch osób”.

Dr Kazimierz J. Pawelec, adwokat, Warszawa.

^{*)} Lex/el.

Glosa

Głosowane postanowienie, które zasługuje na pełną aprobatę, porusza niezwykle istotną kwestię związaną z karaniem sprawców wypadków drogowych – przestępstw nieumyślnych, których skutek wielokrotnie jest zupełnie przypadkowy, niezależny od woli i świadomości sprawców. Jednak jeśli ów skutek ściśle łączy się z umyślnością naruszenia przez sprawcę zasad bezpieczeństwa obowiązujących w ruchu lądowym, to nie może pozostać obojętnym na ocenę kryminalną czynu, w tym także jego społeczne niebezpieczeństwo¹.

Judykatura Sądu Najwyższego konsekwentnie stoi na stanowisku stosowania zasady indywidualizacji kary. We wciąż aktualnym, chociaż liczącym przeszło pięćdziesiąt lat, wyroku Sąd Najwyższy stwierdził: „Oceniając stopień społecznego niebezpieczeństwa czynu, a w konsekwencji także wymierzając karę, inaczej należy traktować sprawcę, który spowodował wypadek drogowy w wyniku rażącego naruszenia przepisów o bezpieczeństwie ruchu na drogach publicznych, a inaczej takiego sprawcę wypadku drogowego, który wprawdzie naruszył odpowiednie przepisy, ale uczynił to wskutek błędnej oceny sytuacji drogowej, wynikającej najczęściej z braku dostatecznego doświadczenia”².

W tym miejscu warto przytoczyć w skrócie stan faktyczny sprawy. Przedstawił się on następująco: B. Z. został uznany winnym tego, że umyślnie naruszył zasady bezpieczeństwa w ruchu drogowym przez to, że kierując niesprawnym technicznie samochodem osobowym, będąc w stanie nietrzeźwości (1,63 promila alkoholu we krwi) i przekraczając dozwoloną administracyjnie prędkość, stracił panowanie nad pojazdem, zjechał na pobocze i uderzył w przydrożne drzewo, w wyniku czego dwie osoby doznały obrażeń ciała skutkujących zgonem. Następnie B. Z. zbiegł z miejsca wypadku, przy czym, kierując pojazdem mechanicznym, nie dostosował się do orzeczonego prawomocnym wyrokiem zakazu prowadzenia pojazdów mechanicznych. Za ten czyn został skazany na karę 10 lat pozbawienia wolności oraz zakaz prowadzenia pojazdów mechanicznych na zawsze.

Pomijając meandry rozważań obrońcy skazanego, związane z tym, że sąd w wyroku skazującym nie wskazał podstaw prawnych, na podstawie których orzekł karę przekraczającą górną granicę ustawowego zagrożenia 8 lat pozbawienia wolności, stwierdzić należy, że co do zasady w orzecznictwie Sądu Najwyższego wskazywano, iż okoliczności należące do znamion danego przestępstwa nie mogą być traktowane jako wpływające na zaostrenie lub złagodzenie kary. Jednakże w sytuacji, gdy okoliczności takie podlegają stopniowaniu co do ich nasilenia, jakości lub nagromadzenia, mogą one być traktowane jako okoliczności obciążające

¹ Por. wyroki SN: z dnia 11 stycznia 1972 r., sygn. Rw 1394/71, OSNKW 1972, nr 4, poz. 73; z dnia 8 maja 1974 r., sygn. V KRN 33/74, OSNKW 1974, nr 9, poz. 166 (w: K. J. Pawelec, *Zarys metodyki pracy obrońcy i pełnomocnika w sprawach przestępstw i wykroczeń drogowych*, Warszawa 2016, s. 448; także wyrok SN z dnia 7 marca 1975 r., sygn. Rw 94/75, OSNKW 1975, nr 6, poz. 81.

² Wyrok SN z dnia 6 listopada 1971 r., sygn. N 56/71, OSNKW 1972, nr 56, poz. 46.

przy wymiarze kary, mimo że należą do ustawowych znamion danego typu przestępstwa³. Kierując się takim rozumowaniem, Sąd Najwyższy zajął stanowisko sformułowane w głosowanej tezie. I jeszcze jedna uwaga, wskazująca, że sformułowany w kasacji zarzut dotyczący wymierzenia skazanemu kary, nie znajdował uzasadnienia. Zarzut, nie był zasadny, gdyż następstwa wypadku komunikacyjnego w postaci śmierci osoby, czy też uszczerbku na jej zdrowiu, a także liczby pokrzywdzonych, nie mogą pozostać bez wpływu na wymiar kary.

Głosowane postanowienie, co warto podkreślić, dotyczy nie tylko orzeczonej kary zasadniczej, ale również środka karnego zakazu prowadzenia pojazdów mechanicznych. To zaś wymaga skreślenia kilku uwag popierających surowe potraktowanie sprawcy opisanego, tragicznego w skutkach wypadku drogowego.

Sąd Najwyższy, w uchwale pełnego składu Izby Karnej z dnia 28 lutego 1975 r.⁴, jednoznacznie stwierdził, że: „Wymierzając kary za przestępstwa drogowe, sądy powinny mieć na uwadze, że porządek i bezpieczeństwo na drogach w poważnym stopniu zależą od stosowania właściwej represji, która – uwzględniając rodzaj i wagę naruszonych zasad bezpieczeństwa ruchu, postać i stopień winy, rozmiar i charakter szkody powstałej dla życia, zdrowia (...), nasilenie tej kategorii przestępstw – powinna stanowić jeden z istotnych elementów zwalczania oraz zapobiegania tej kategorii przestępstw”. Wskazana uchwała, która mimo upływu lat zachowała aktualność, jako czynniki wpływające na rodzaj i wymiar kary, w tym także środka karnego zakazu prowadzenia pojazdów mechanicznych, wymienia:

- 1) rodzaj i stopień naruszonej przez sprawcę zasady bezpieczeństwa ruchu oraz stopień tego naruszenia,
- 2) rodzaj i wielkość wyrządzonej szkody,
- 3) osobę i charakter sprawcy, jego dotychczasowe życie, warunki osobiste, okres posiadania uprawnień i prowadzenia pojazdu mechanicznego,
- 4) znany kierującemu zły stan techniczny pojazdu,
- 5) naruszenie zasad bezpieczeństwa w ruchu drogowym przez kierującego pojazdem przewożącym większą liczbę osób, albo pojazdem ciężkim czy o nietypowych wymiarach,
- 6) przemoczenie,
- 7) przyczynienie się do wypadku innej osoby – ale gdy było ono znaczne,
- 8) wysoki stan nietrzeźwości,
- 9) ucieczka z miejsca wypadku.

Kilka z przytoczonych okoliczności wymaga szerszego omówienia. Zaslужują na nie:

- kwestie związane z brakiem doświadczenia kierującego,
- umyślne i rażące naruszenie obowiązujących w ruchu lądowym zasad bezpieczeństwa, w tym

³ Por. wyrok SN z dnia 14 listopada 2014 r., sygn. III KK 212/14, LEX nr 1552608.

⁴ Sygn. V KZP 2/74, OSNKW 1975, nr 3–4, poz. 33.

- znaczny stan nietrzeźwości,
- ucieczka z miejsca wypadku, jak też
- znaczne przyczynienie się pokrzywdzonego.

Niewątpliwie brak doświadczenia kierującego może być potraktowany na jego korzyść, jeśli znalazł się on w sytuacji drogowej, której nie umiał sprostać, przy czym brak doświadczenia powinien być rekompensowany ostrożną jazdą i przestrzeganiem obowiązujących przepisów⁵.

Sąd Najwyższy w swoim orzecznictwie konsekwentnie akcentuje, że istotne znaczenie dla orzeczonej kary ma sposób kierowania pojazdem, jak też waga i rodzaj naruszonych zasad bezpieczeństwa. Stwierdza, że umyślne i rażące naruszenie zasad bezpieczeństwa jest istotną okolicznością obciążającą⁶. Podobnie traktuje nietrzeźwość czy znajdowanie się pod wpływem środków odurzających. Stwierdza, że znaczna surowość powinna cechować politykę kryminalną zwłaszcza w stosunku do tych sprawców, którzy umyślnie naruszyli zasady ruchu drogowego, popełnili przestępstwo w stanie nietrzeźwości i spowodowali swym czynem poważne skutki⁷. Przy wymierzaniu kary, w tym także środka karnego, szkodliwy jest wszelkiego rodzaju automatyzm, zwłaszcza w preferowaniu bezwzględnych kar pozbawienia wolności, czy wieloletnich zakazów prowadzenia pojazdów mechanicznych. Dopuszczalny jest pewien margines tolerancji dla sytuacji wyjątkowych – można powiedzieć wręcz usprawiedliwionych i społecznie akceptowanych. Przykładem może być wyrok Sądu Najwyższego z dnia 10 grudnia 1979 r.⁸, w którym m.in. czytamy: „Sąd Rejonowy niedostatecznie uwzględnił na korzyść oskarżonego dobre intencje, które skłoniły go do prowadzenia w stanie nietrzeźwości samochodu. (...) Ta dobra jego intencja, jakkolwiek podjęta lekkomyślnie, powinna być uwzględniona na korzyść oskarżonego. Stwarza ona bowiem sytuację odmienną od tej, w której oskarżony, dla załatwienia własnego, błahego interesu, wyjechałby w stanie nietrzeźwości samochodem”⁹.

Prewencja generalna nie może być zawsze utożsamiana z koniecznością wymierzania bezwzględnych kar pozbawienia wolności. Kary te nie odstraszają, toteż nie można przypisać im roli wiodącej¹⁰.

⁵ Por. wyroki SN: z dnia 12 lipca 1975 r., sygn. V KRN 65/75 (OSNKW 1975, nr 12, poz. 160) oraz z dnia 16 maja 1979 r., sygn. V KRN 65/79 (OSNPG 1979, nr 11, poz. 148).

⁶ Por. wyrok SN z dnia 3 czerwca 1996 r., sygn. II KRN 19/96, (w: K. J. Pawelec, *Zarys...*, *op. cit.*, s. 449) oraz postanowienie SN z dnia 27 marca 1985 r., sygn. V KRN 135/85, OSNPG 1986, nr 8–9, poz. 120.

⁷ Por. wyroki SN: z dnia 2 grudnia 1993 r., sygn. II KRN 26793 i z dnia 11 lutego 1994 r., sygn. III KRN 314/93 (w: K. J. Pawelec, *Zarys...*, *op. cit.*, s. 455), a także wyrok SN z dnia 1 czerwca 1995 r., sygn. II KRN 56/95, Prok. i Pr. 1995, nr 10, s. 6.

⁸ Sygn. V KRN 291/79K, (w:) K. J. Pawelec, *Zarys...*, *op. cit.*, s. 555.

⁹ Por. wyrok SN z dnia 26 listopada 1992 r., sygn. III KRN 204/92, LEX nr 376476.

¹⁰ Por. wyrok SN z dnia 12 stycznia 1993 r., sygn. III KRN 221/92, (w:) K. J. Pawelec, *Zarys...*, *op. cit.*, s. 456; także wyrok SN z dnia 1 czerwca 1995 r., sygn. II KRN 56/95, Prok. i Pr. 1995, nr 10, s. 6 oraz wyrok SO w Opolu z dnia 19 listopada 2013 r., sygn. VII Ka 847/13, LEX nr 1718338.

Przyczynienie się ofiary, czy współuczestnika ruchu drogowego do wypadku, w orzecznictwie Sądu Najwyższego nie powoduje jakiś szczególnych preferencji, zwłaszcza gdy stosowana jest konstrukcja ogólnego przypisania skutku¹¹. W wyroku z dnia 27 marca 1986 r.¹², Sąd Najwyższy stwierdził, iż „Przyjęcie, że do powstania wypadku drogowego przyczynił się również pokrzywdzony, i to nawet znacznie, nie oznacza jeszcze, że zawinienie oskarżonego było tym samym znikome (...)”. Z kolei w postanowieniu z dnia 19 grudnia 1989 r.¹³ Sąd Najwyższy zauważył, że: „Sprzeczne z zasadami bezpieczeństwa zachowanie innego współuczestnika ruchu nie może mieć większego znaczenia dla odpowiedzialności sprawcy wypadku drogowego, zarówno w zakresie winy, jak i kary – jeżeli tenże sprawca widział to zachowanie i nie wyciągnął z tego faktu koniecznych dla siebie wniosków”.

Warto również przytoczyć kontrowersyjny pogląd Sądu Najwyższego z dnia 10 października 1994 r.¹⁴: „Okoliczności łagodzące, jak dotychczasowa niekaralność sądowa, sytuacja rodzinna i pozytywna opinia w miejscu zamieszkania, nie mogły zrównoważyć okoliczności świadczących na niekorzyść oskarżonego w stopniu prowadzącym do wymierzenia mu łagodniejszej, ustawowo przewidzianej kary pozbawienia wolności”.

Podobnie traktuje ustawowe dyrektywy wymiaru kary *Kodeks wykroczeń*. Artykuł 33 k.w. niejako recypuje dyrektywy art. 53 § 1 k.k. W § 2 zostały określone szczegółowe przesłanki wymiaru kary, a w § 3 zawarto przykładowy katalog okoliczności łagodzących i obciążających. B. Kurzępa zauważył, że pomimo przykładowego wyliczenia, obowiązkiem sądu jest ustalenie, czy w rozpoznawanej sprawie występuje chociażby jedna z wymienionych okoliczności, a w przypadku odpowiedzi twierdzącej sąd musi uwzględnić ją przy podejmowaniu decyzji o karze lub środku karnym¹⁵. Pogląd ten wydaje się zbyt daleko idący, gdyż wskazane okoliczności, zarówno łagodzące, jak też obciążające, mimo oczywistego charakteru stanowią przedmiot dowodzenia. Stąd w ramach swobodnej oceny dowodów wcale nie muszą być oceniane w sposób wpływający na wymiar kary. Co jednak istotniejsze, zarówno stopień społecznej szkodliwości czynu, jak i cele ogólnoprewencyjne oraz indywidualnie prewencyjne abstrahują od dyrektywy winy, ujętej w *Kodeksie karnym*¹⁶. Z kolei art. 33 § 2 k.w., wśród szczegółowych okoliczności wpływających na wymiar kary, przewiduje także stopień winy jako podstawę odpowiedzialności.

¹¹ Zob. K. J. Pawelec, *Obiektywne przypisanie, czy uniwersalna koncepcja w sprawach o wypadki drogowe?*, Paragraf na Drodze 2016, nr 6, s. 39–47 oraz podane tam orzecznictwo i literatura.

¹² Sygn. Rw 206/86, OSNKW 1987, nr 1–2, poz. 1.

¹³ Sygn. V KR 169/89, Pal. 1991, nr 10, s. 76.

¹⁴ Sygn. II KRN 191/94, Prok. i Pr. 1995, nr 2, s. 8.

¹⁵ B. Kurzępa, *Kodeks wykroczeń. Komentarz*, Lex/el 2008. Por. też wyroki SN: z dnia 8 maja 2008 r., sygn. III KK 492/07, LEX nr 398521 oraz z dnia 8 listopada 2007 r., sygn. II KK 247/07, OSNwSK 2007, poz. 2505.

¹⁶ Zob. T. Bojarski, A. Michalska-Warias, J. Piórkowska-Flieger, M. Szwarczyk, *Kodeks wykroczeń. Komentarz*, red. T. Bojarski, Lex/el. 2015.

Skazanie sprawcy przestępstwa lub wykroczenia drogowego łączy się z koniecznością lub możliwością orzeczenia środka karnego zakazu prowadzenia pojazdów. Niewątpliwie tego rodzaju represja stanowi dla kierującego, zwłaszcza zawodowego kierowcy, dużą dolegliwość i z reguły łączy się z utratą pracy. Z drugiej jednak strony, eliminuje z ruchu drogowego kierujących stwarzających swoim zachowaniem zagrożenie jego bezpieczeństwa. Jednakże następuje to dopiero w razie zaistnienia przestępstwa bądź wykroczenia. Może to oznaczać, że wcześniejsze działania prewencyjne zawiodły i nie pełniły funkcji profilaktycznej. Nie mniej jednak, ów środek karny powinien być stosowany z dużą rozważą, przy uwzględnieniu celowości jego zastosowania¹⁷. W wyroku z dnia 22 stycznia 1991 r.¹⁸, Sąd Najwyższy zajął następujące stanowisko: „Przy wymiarze kary dodatkowej (obecnie: środka karnego – *uwaga autora*) obowiązują te same zasady wymiaru kary, jakie należy stosować przy wymiarze kary zasadniczej (...). Określając wysokość kary (środka karnego) zakazu prowadzenia pojazdów mechanicznych, sąd powinien ponadto mieć na względzie stopień niebezpieczeństwa dla ruchu drogowego, jaki sprawca przedstawia na tle konkretnych okoliczności przypisanego mu czynu oraz swej przeszłości”. Tak więc orzeczenie fakultatywnego zakazu prowadzenia pojazdów mechanicznych może być uzasadnione m.in. rażącym naruszeniem przez sprawcę zasad bezpieczeństwa, bądź przesłankami wskazanymi w art. 42 § 1 k.k.¹⁹ I na odwrót – „skoro nie ustalono, aby oskarżony w sposób rażący naruszył zasady bezpieczeństwa w ruchu drogowym, to nie było wobec niego podstaw do wymierzenia środka karnego zakazu prowadzenia pojazdów mechanicznych. Nie można bowiem uzasadnić orzeczenia wymienionego środka względami obostrzenia wymierzonej oskarżonemu kary pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem jej wykonania²⁰”.

Kolejnymi okolicznościami mającymi wpływ na orzeczenie środka karnego zakazu prowadzenia pojazdów mechanicznych jest stopień wywołanego przez sprawcę zagrożenia bezpieczeństwa ruchu oraz stworzenie przez niego zawinionego niebezpieczeństwa dla tego ruchu. Istotna jest zwłaszcza analiza okoliczności zaistniałego wypadku, przyczyn, które do niego doprowadziły, sposobu prowadzenia pojazdów mechanicznych, jak też rodzaju i wagi naruszonych zasad bezpieczeństwa – w tym zwłaszcza tych o podstawowym znaczeniu – w sposób umyślny, wręcz rażący, znaczny stopień nietrzeźwości oraz wywołanie poważnych skutków²¹.

¹⁷ Por. uchwałę SN z dnia 28 lutego 1975 r., sygn. V KZP 2/74, OSNKW 1975, nr 3–4, poz. 33.

¹⁸ Sygn. WR 420/90, OSNKW 1991, nr 7–9, poz. 44.

¹⁹ Por. wyrok SN z dnia 27 lipca 1972 r., sygn. Rw 696/72, OSNKW 1972, nr 12, poz. 199.

²⁰ Por. wyrok SN z dnia 22 stycznia 1973 r., sygn. Rw 1108/72, (w:) R. A. Stefański, *Przestępstwa i wykroczenia drogowe w orzecznictwie SN (1970–1996)*, Warszawa 1997, s. 14.

²¹ Por. wyroki SN: z dnia 24 kwietnia 1982 r., sygn. V KRN 106/82, OSNPG 1982, nr 8–9, poz. 108; z dnia 10 października 1988 r., sygn. V KRN 217/88, OSNPG 1989, nr 4, poz. 52; z dnia 30 czerwca 1993 r., sygn. III KRN 105/93, LEX nr 1671505; z dnia 9 listopada 1992 r., sygn. II KRN 173/92,

Nowelą *Kodeksu karnego* z dnia 12 lutego 2010 r.²², która dotknęła również art. 44 § 3 k.k., wprowadzono obligatoryjny zakaz prowadzenia wszelkich pojazdów mechanicznych na zawsze wobec sprawców przestępstw określonych w art. 173, 177 § 2 i art. 355 § 2 k.k., których skutkiem była śmierć lub ciężki uszczerbek na zdrowiu, a sprawca znajdował się w stanie nietrzeźwości, pod wpływem środka odurzającego lub zbiegł z miejsca zdarzenia. Ustawodawca wprowadził jednak od wymienionej reguły wyjątek, wskazując na istnienie *szczególnych, uzasadnionych okoliczności* – czyli pojęć wybitnie nieostrych, zależnych od sądowej oceny bazującej na zgromadzonych dowodach. Co jednak ciekawe, znowelizowany art. 44 § 3 k.k. nie wymienia przestępstwa określonego w art. 174 k.k., przecież niezwykle istotnego dla bezpieczeństwa ruchu drogowego. Natomiast w paragrafie 4 art. 44 k.k. kładzie nacisk na kwestię orzeczenia zakazu prowadzenia wszelkich pojazdów mechanicznych na zawsze, w razie ponownego skazania osoby prowadzącej pojazd mechaniczny w warunkach określonych w § 3. Nie dokonując merytorycznej oceny tych przepisów, należy zauważyć, że w sposób ewidentny ograniczają one sędziowską swobodę, narzucając określone rozstrzygnięcie. Oczywiście nie eliminuje to możliwości nadzwyczajnego złagodzenia kary, w tym także środka karnego²³.

Problematyka związana z orzekaniem środków kompensacyjnych w postaci obowiązku naprawienia szkody lub orzeczenia nawiazki, jak też odszkodowania i zadośćuczynienia oraz świadczenia pieniężnego, aczkolwiek podlega tym samym zasadom, to jednak wymaga odrębnych rozważań, niemieszczących się w glosowanym orzeczeniu²⁴. W tym miejscu należy jedynie zauważyć, że problematyka związana z orzekaniem środków kompensacyjnych lub orzeczeniem nawiazki nie jest jednoznaczna. Wyłania się wiele kwestii kontrowersyjnych, związanych zwłaszcza z inicjatywą orzeczenia tych środków, terminami zgłoszenia roszczeń, podmiotami uprawnionymi oraz ich wysokością. Orzecznictwo Sądu Najwyższego oraz sądów apelacyjnych konsekwentnie uznaje, że orzeczenie środka kompensacyjnego w postaci obowiązku naprawienia szkody wyrządzonej w wyniku popełnienia jednego z przestępstw należących do zakreślonego w nim kręgu może nastąpić na wniosek pokrzywdzonego lub osoby uprawnionej²⁵. Beneficjentem obowiązku naprawienia szkody określonego w art. 46 § 1 k.k. może być wyłącznie podmiot pokrzywdzony w rozumieniu art. 49 § 1 k.k., a więc osoba fizyczna lub prawna, której dobro prawne zostało bezpośrednio naruszone lub zagrożone przez przestępstwo²⁶.

LEX nr 1671506; z dnia 10 grudnia 1993 r., sygn. II KRN 302/93, (w:) K. J. Pawelec, *Zarys...*, *op. cit.*, s. 459 oraz z dnia 6 sierpnia 1986 r., sygn. V KRN 80/86, (w:) K. J. Pawelec, *Zarys...*, *op. cit.*, s. 459.

²² Dz. U. Nr 40, poz. 227.

²³ Szerzej zob. K. J. Pawelec, *Zarys...*, *op. cit.*, s. 469–471 oraz podane tam orzecznictwo i literatura.

²⁴ Tamże, s. 455–456 i 460–462.

²⁵ Por. wyrok SN z dnia 7 czerwca 2005 r., sygn. IV KK 15/05, KZS 2005, nr 12, poz. 24.

²⁶ Zob. wyrok SA w Katowicach z dnia 3 marca 2005 r., sygn. II Aka 62/05, KZS 2005, nr 12, poz. 43.

Sąd Apelacyjny w Katowicach trafnie stwierdził, że „przepis art. 49a k.p.k. określa zasadę, w myśl której prokurator może złożyć wniosek, o którym mowa w art. 46 § 1 k.k., jedynie do chwili zakończenia pierwszego przesłuchania pokrzywdzonego na rozprawie głównej” (obecnie termin ten został przedłużony do czasu zakończenia przewodu sądowego – *uwaga autora*). Jeśli jednak na rozprawie głównej doszło do odczytania zeznań pokrzywdzonego z postępowania przygotowawczego w trybie art. 391 § 1 k.p.k., to termin do złożenia wniosku w przedmiocie orzeczenia środka kompensacyjnego upływa z chwilą zamknięcia przewodu²⁷. Prokurator nie jest więc uprawniony do złożenia wniosku o orzeczenie środków kompensacyjnych, dopóki nie zachodzą okoliczności wskazane w art. 52 k.p.k.²⁸ Dysponentem wniosku jest wyłącznie pokrzywdzony, a prokurator może ów wniosek inicjować lub ustosunkować się do niego²⁹.

Godny odnotowania jest wyrok Sądu Apelacyjnego w Krakowie z dnia 26 października 2004 r., sygn. II Aka 203/04³⁰, w którym wyrażone zostało następujące stanowisko: „Orzeczenie o obowiązku naprawienia szkody w oparciu o treść art. 46 § 1 k.k. i art. 446 § 2 i 3 k.c. może nastąpić tylko w razie znacznego pogorszenia się sytuacji życiowej poszkodowanego, to jest służyć przystosowaniu się uprawnionego do zmienionych przez szkodę warunków, nie może zaś uwzględniać utraty przyszłych korzyści”³¹. Dlatego też środek określony w art. 46 § 1 i 2 k.k., niezależnie od funkcji, jaką pełni w postępowaniu karnym, jest narzędziem kompensacyjnym i w zakresie jego orzekania nie mogą być stosowane inne zasady niż obowiązujące w prawie cywilnym – chyba że co innego wynika z regulacji ustawowej. Skoro zatem częściowo szkoda została przez oskarżonego naprawiona, to obowiązek wskazany w art. 46 § 1 k.k. może dotyczyć tej części, która nie została naprawiona. Naprawienie szkody ma bowiem na celu odtworzenie stanu przed powstaniem szkody i nie może prowadzić do wzbogacenia pokrzywdzonego³². Dlatego też orzeczenie o środku kompensacyjnym nie przewiduje odsetek³³.

Nawiązka określona w art. 46 § 2 k.k. może być orzeczona wyłącznie na rzecz pokrzywdzonego, w celu zadośćuczynienia za ciężki uszczerbek na zdrowiu, naruszenie czynności narządu ciała, rozstroju zdrowia, a także doznaną krzywdę. W przeciwieństwie do obowiązku naprawienia szkody, dotyczy wyłącznie pokrzywdzonego³⁴.

²⁷ Por.: wyrok SA w Warszawie z dnia 26 czerwca 2002 r., sygn. II Aka 219/02, OSA 2003, nr 1, poz. 3; wyrok SN z dnia 16 kwietnia 2002 r., sygn. V KK 60/02, KZS 2003, nr 1, poz. 7.

²⁸ Zob. wyrok SN z dnia 7 maja 2000 r., sygn. V KKN 145/00, OSNKW 2000, nr 7–8, poz. 64.

²⁹ Zob. wyrok SA w Katowicach z dnia 21 marca 2002 r., sygn. II Aka 47/02, KZS 2002, nr 4, poz. 26.

³⁰ KZS 2005, nr 1, poz. 13.

³¹ Por. wyrok SN z dnia 20 lipca 1967 r., sygn. I CR 53/67, M. Praw. – Zestawienie tez, 2001, nr 8, s. 467.

³² Zob. wyrok SN z dnia 11 marca 2005 r., sygn. V KK 355/04, OSNwSK 2004, poz. 2209.

³³ Zob. wyrok SA w Katowicach z dnia 3 marca 2005 r., sygn. II Aka 62/05, KZS 2005, nr 12, poz. 43.

³⁴ Zob. wyrok SA w Lublinie z dnia 16 kwietnia 2002 r., sygn. II Aka 65/02, KZS 2003, nr 3, poz. 59.

Termin do złożenia wniosku o zasądzenie nawiazki nie kończy się z chwilą pierwszego przesłuchania pokrzywdzonego na rozprawie, jak to miało miejsce w stanie prawnym do dnia 1 lipca 2015 r., lecz upływa tak, jak w przypadku złożenia wniosku o zasądzenie środka kompensacyjnego – obowiązku naprawienia szkody. Jeśli jednak pokrzywdzony nie wniósł o zasądzenie nawiazki, to prokurator pozbawiony jest uprawnień, aby złożyć tego rodzaju wniosek³⁵. Warunkiem orzeczenia nawiazki jest złożenie takiego wniosku przez pokrzywdzonego (art. 49 § 1–3 k.p.k.) lub inną osobę uprawnioną (art. 49 § 4 i art. 51 § 2 k.p.k.). Prokurator do kręgu tych osób nie należy. Byłby uprawniony w sytuacji, gdyby zaszły okoliczności wskazane w art. 52 k.p.k.³⁶ Prokurator jest uprawniony do złożenia wniosku o zasądzenie nawiazki dla pokrzywdzonego wtedy, gdy sam pokrzywdzony nie może wykonywać swych praw. Zaniechanie uzyskania oświadczenia od pokrzywdzonego w zakresie naprawienia szkody czy orzeczenia nawiazki należy ocenić jako zawłaszczanie jego uprawnień i ograniczenia jego roli w procesie karnym, czego nie można tolerować³⁷.

I jeszcze jedna uwaga. Na aprobatę, chociaż z mieszanymi uczuciami, zasługuje uchwała Sądu Najwyższego z dnia 20 czerwca 2000 r., sygn. I KZP 5/00³⁸: „Korzystanie przez sprawcę przestępstwa przeciwko bezpieczeństwu w komunikacji z ubezpieczenia odpowiedzialności cywilnej posiadaczy pojazdów mechanicznych za szkody powstałe w związku z ruchem tych pojazdów nie wyłącza nakazu orzeczenia obowiązku naprawienia szkody (art. 46 § 1 k.k.), ani możliwości orzeczenia – zamiast niej – nawiazki określonej w art. 46 § 2 k.k.” Jednakże orzecznictwo Sądu Najwyższego, Izby Cywilnej, daje korzystającym z obowiązkowego ubezpieczenia OC uprawnienie możliwości dochodzenia od ubezpieczyciela zwrotu zasądzonych środków kompensacyjnych.

Bibliografia

1. Bojarski, T., Michalska-Warias, A., Piórkowska-Flieger, J. *et al.* (2015). *Kodeks wykroczeń. Komentarz*, red. T. Bojarski, Lex/el.
2. Kurzępa, B. (2008). *Kodeks wykroczeń. Komentarz*, Lex/el.
3. Pawelec, K., J. (2016). *Obiektywne przypisanie, czy uniwersalna koncepcja w sprawach o wypadki drogowe?*, Paragraf na Drodze, nr 6.
4. Pawelec, K., J. (2016). *Zarys metodyki pracy obrońcy i pełnomocnika w sprawach przestępstw i wykroczeń drogowych*, Warszawa.

³⁵ Zob. wyrok SA w Krakowie z dnia 16 lutego 2005 r., sygn. II Aka 19/05, KZS 2006, nr 5, poz. 48.

³⁶ Zob. wyroki: SA w Białymstoku z dnia 11 grudnia 2001 r., sygn. II Aka 260/01, OSA 2002, nr 12, poz. 84 oraz SA w Gdańsku z dnia 12 kwietnia 2001 r., sygn. II Aka 47/01, KZS 2001, nr 12, poz. 34.

³⁷ Zob. wyrok SA w Krakowie z dnia 13 stycznia 2000 r., sygn. II Aka 235/99, KZS 2000, nr 2, poz. 22 oraz wyrok SN z dnia 17 maja 2000 r., sygn. V KKN 145/00, OSNKW 2000, nr 7–8, poz. 22.

³⁸ OSNKW 2000, nr 7–8, poz. 55.

5. Stefański, R., A. (1997). *Przestępstwa i wykroczenia drogowe w orzecznictwie Sądu Najwyższego (1970–1996)*, Warszawa.

* * *

Commentary on the Supreme Court Decision of 22 September 2016, Ref. V KK 221/16, on treating the consequences of an accident as a factor that affects the severity of the punishment

Summary

This is a commentary approving the Supreme Court Decision, which is worded as follows: “Since the hallmark of a crime under Art. 177 § 2 Penal Code is the death of another person or serious injury to their health, it is acceptable to emphasize – as a circumstance that increases the severity of the punishment – that the consequence of the accident was the death of two people”.

The aforementioned Decision concerns punishment of perpetrators of road accidents, with an indication that the consequences of the accident have significant importance for the severity of the punishment. The author emphasizes that the accumulation of aggravating circumstances justifies the imposition of a strict punishment as well as a driving ban, but it should be borne in mind that a schematic (formulaic) approach is not admissible here. In the author’s opinion, the court should – when imposing a punishment and a driving ban on the perpetrator of an accident – take into account all the circumstances of the given case and have a critical attitude to so-called general prevention, whose effectiveness is doubtful. He points out that the legislator has not devoted much attention to the threat/danger (preceding the accident) caused by the perpetrator.

Key Words

Safety principles, mitigating and aggravating circumstances, individual and general prevention, insobriety, state after use of an intoxicating substance, fleeing from the scene of an accident, main/basic punishments, penal measures, compensatory measures.